

školní četba

Alois Jirásek

F. L. VĚK

I.

F. L. Věk – pentalogie, obraz počátků národního obrození, divadla, básnictví, vědy. Dílo mělo za cíl podpořit vlastenectví, ukázat národní uvědomování. Vystupují v něm historické postavy, odehrává se v prostředí Prahy a Dobrušky.

ALOIS JIRÁSEK (1851-1930) – prozaik a dramatik; vliv Palackého koncepce dějin; vrchol demokratických snah spatřoval v husitství a bratrství; v době pobělohorské viděl sociální a kulturní úpadek národa, za nositele historického dění považoval lid. Podal ve svém díle nejrozsáhlejší umělecký obraz národních dějin, ale značně minulost idealizoval. V roce 1917 podepsal jako jeden z prvních květnový **Manifest českých spisovatelů** obsahující myšlenku státní samostatnosti.

Jiráskovo dílo je velmi rozsáhlé (dále *Mezi proudy*, *Proti všem*, *Bratrstvo*, *Husitský král*, *Z Čech až na konec světa*, *Temno*, *Skály*, *Psohlavci*, *Skaláci*, *F. L. Věk*, *U nás*, *Filozofská historie*; dramata *Jan Hus*, *Jan Žižka*, *Jan Roháč*, *Lucerna*, *Vojnarka*, *Otec*).

Přínos:

– umí dramaticky vyprávět – hromadné davové scény – ztvárňuje tzv. kolektivního hrdinu – přinesl formu epopoje – má prostý a srozumitelný jazyk – díla s výchovným významem

Alois Jirásek

F. L. VĚK

obraz z dějin našeho národního probuzení

I.

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla, a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout z portálu. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření je zakázáno! Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce částí nebo celého textu, umístění textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takovéto sdílení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

© *Carpe diem*, 2012

www.carpe.cz

Made in Moravia, Czech Republic, EU

ISBN 978-80-87195-66-6

OBSAH:

I. POČÍNÁ SE OD ADAMA	6
II. O STARÉ KNIZE S OBRÁZKY	10
III. DO DESÁTÉHO ROKU	14
IV. F. VĚK S DOMOVEM SE ROZLOUČÍ	19
V. KOLÁČE Z DOMOVA A CO SE PRO NĚ STANE	23
VI. POKLADY SE OTVÍRAJÍ	29
VII. PRAEMIO DONATUS	35
VIII. CESTA KAMNY	38
IX. STARÝ ŽALMAN SE UDOBŘÍ	47
X. LES DEMOISELLES BUTTEAU	53
XI. F. VĚK STANE SE UČITELEM I ŽÁKEM	60
XII. NAMNOZE O HUDBĚ, ALE TÉŽ O DISHARMONIÍCH	66
XIII. O DVOJÍ LÁSCE	71
XIV. CORDATUS BOHEMUS	79
XV. F. VĚK SE DOSTANE ZA KULISY	86
XVI. KDYŽ DON JUAN V PRAZE POPRVÉ BYL PROVOZOVÁN	90
XVII. F. VĚK SE THÁLII ODDÁ	102
XVIII. PANÍ BUTTEAUOVÁ ŽENICHY CHYSTÁ	108
XIX. F. VĚK SE S OTCEM SVÝM ROZEJDE VE ZLÉM	113
XX. NOVÁ RÁNA	119
XXI. F. VĚK SE VRÁTÍ DO SVÉHO DOMOVA	124
XXII. DOMA	129
XXIII. F. VĚK SE STANE KUPCEM	135
XXIV. F. VĚK SE NA ÚTĚK PŘICHYSTÁ	138
XXV. DIVNÁ PŘÍHODA	143
XXVI. SKONČÍ SE DOBŘE, ALE BEZ SVATEB	151

I

POČÍNÁ SE OD ADAMA

Náš hrdina narodil se šestého roku po skončení války sedmileté, a to dne 11. měsíce dubna, jak lze doložit zežloutlým latinským listem křesťním, opatřeným tříkřejcarovým černým kolkem, v jehož poli se ještě pékně na zadní nohy staví náš český lev.

V temže listě křesťním, podepsaném čestným kanovníkem a děkanem Josefem Janem Řehákem i jeho pečeti opatřeném, lze se dočísti, že kmotrem byl František Havránek, „chori et scholarum rector“. Tak po latinsku plně a zvučně zní; obecně tenkrát „kantor“ říkali. Po tomto svém kmotrovi byl novorozený klouček, nejmladší dítě Josefa Věka, kramáře a souseda města Dobrušky v kraji hradeckém, nazván Františkem. Proč potom, když dospěl, psával za F. ještě také L., vysvětlí se teprve skoro až na samém konci.

Když se s ním ode křtu vrátili a vedle velké světnice v sedničce, kdež odpočívala matka šestinedělka, sňali pokřtěnému kloučku, silně plačtivému, zlatou křestní karulkou a rozbalili růžovou peřinku, našli ve květovaném, vyšívaném vínku uměle složený papír, tuhý a jadrný, a v tom papíře dvourenčnick jako nový, právě ražený, čistě se lesknoucí. Na dvourenčnick ten pak záhy došlo, a jen papírek zůstal a dochoval se až na toto naše pokolení. To ať zví, co „chori et scholarum rector“ tenkrát na něj napsal a jak si zaveršoval:

*Z lásky k tobě w každé době,
můj maličký kmotříčku,
obětuji tobě co w tom psaničku,
ač wím, že jest maličko.
Avšak přijmi předcy
tento dárek malý
od tvého upřímného kmotra
Františka Hawránka
dne 13. dubna 1769.*

Po křtinách byla pravá traktace, neboť hody křestní tenkrát slavně odbývány. Byl na té trachtě rozumí se pan kmotr s kmotrou, přízvaní příbuzní a také sousedé někteří. I starý, chromý Tlaskal, jemuž v bitvě u Kolína silně levou nohu zohavili, příživil se, jak on se uměl všude za takových příležitostí přitočiti.

Jen nejbližší soused, starý Žalman, nepřišel. Kramář Věk ho nepozval, třebaže s ním měl jinak dobrou vůli a nikda si neřekli ani špinavého slůvka. Ale Věk byl přísný ve víře, a ten tu soused nebyl dobrým katolíkem. Říkali o něm, že je tajný nevěrec, takový „perlinčan“. A také starý Věk věděl, kdyby ho i pozval, že by Žalman nepřišel.

Dobře, že se počestnému kramáři synek zrovna v ten čas narodil. Nebo kdyby byl o dvě léta později spatřil světlo světa, zle by bylo i kloučkovi snad, a mlsné sousedky nezasedly by k žádné traktaci. Na podzim toho roku 1769, kterého se František narodil, byl korec pšenice za 2 zl., žita za zl. 30 kr., ječmene za zl. a ovsa za 40 kr.

Když příštího jara dali hochovi „kozu“, tu on, nedbaje lesku a zvuku stříbrných penízů, velikých i malých, kolem krčku zavěšených, plakal celý den i celou noc. Tenkrát strhla se zrovna taková chumelenice, jakoby před vánocemi. Chumelilo se na sv. Josefa i po něm ještě dlouho, takže byly závěje na mnoho loket vysoké. Sníh pak dlouho zůstal, skoro až do samého máje měsíce, vyležel ozim a všechno jarní setí se opozdilo. Co na polích zůstalo a co vzešlo, to zničily deště, jež v létě řinouti se nepřestávaly. Hubená žeň dala zrno vzrostlé nebo dokonce zalklé. Nastala drahota toho roku a příštího roku 1771 ještě větší, neboť byl jako jeho předchůdce neúrodný. Tenkrát stál korec žita 12 zl. a pšenice 15 zl., oves pak, jenž byl přede dvěma lety za 40 kr., stál nyní zlatých sedm!

Tenkrát zmizely v přítruhle u Věků všechny stříbrňáky, veliké i malé, jež se naposlady leskly na přísčkách malého Františka. Zmizely ty i jiné, a zmizel tenkrát také onen vínkový dvourenčnick. Byloť zle a „dvanáctizlatová drahota“ dokročila také na Věka kramáře. Nic se netržilo, nevelká role k jeho stavení příslušná nic nedala, a tak co bylo zašetřeno, všechno se přisadilo. Pak už ani to nikam nestačilo. A třebaže u Věků nebylo tak zle jako jinde, aby ze zoufalství stavení opustili, jako se tenkrát zhusta dělo, třebaže nepekli chléb z otrub, kůry a kořínků a nepářili kopřiv a pýřavky, přece bylo u nich hodně zle. Chléb, jehož bývalo jindy dosyta, stal se ve stavení vzácným a přihodilo se nejednou, že děti pro něj plakaly a nebylo ho.

Ze všech nejlépe se měl ještě dvoulitý František, to jest on hladu zkusil nejméně. Staralť se Věk a ovšem žena jeho nejvíce, aby malé klouče dosyta se najedlo, třebaže se tak nemělo jako starší dva bratři a sestra, když bývali jeho věku. Z toho ze všeho si František, když dospěl, nic nepamatoval a také v myslu mu neutkvělo, jak za obecným hladem přišel jiný hořký host – mor, jenž jako po všem kraji, tak i v městě Dobrušce zle řádil. Také i to vymizelo z mladistvé paměti, jak v ten čas, kdy bylo nejhůře, kdy již ani jemu, nejmladšímu a mazánkovi, nemohli doma dáti dosyta, jak jednou za stavením na dvorku z hladu plakal a jak tu za plotem pojednou se ukázal starý Žalman, vysoký, nahrbený, holého temene, kolem něhož povívaly bílé vlasy, muž vážné, až zachmuřené tváře, a jak na něj zavolal:

„Chce se ti jíst, vid’?“ a vtom skrze plot mu podal skyvu černého chleba.

Na to chlapec ovšem zapomněl, i na to, s jakou chutí tenkrát skyvu černého těžkého chleba zhltal, jako by z mandlí byla, tenkrát i pak ještě několikrát. Později však mu to matka častěji vypravovala, i to, jak starý Žalman ihned ze své zahrady zašel do stavení, když ona zpozorovavši, jak přilepšuje jejímu nejmladšímu pískletu, jala se mu děkovat, aby ho pánbůh pozdravil. Nechtěťť soused o tom ani slyšet. Z toho však bylo,

že se pak František starého, zamračeného Žalmana tak nebál jako bratři, sestra a děti ze sousedství, že neutekl, když soused, přesvědčiv se dobře, že ho nikdo od Věků nevidí, přistoupil k plotu dělicímu jeho zahrádku ovocnou ode dvora Věková, a dal se s klučinou do hovoru. Lidí se jinak, jak mohl, stranil, takže mu i „bubák“ říkali. Přezdívkata tato zobecněla zvláště u dětí, vedle „perlinčana“. Starý Věk tuze rád o tom neslyšel, jak se má k jeho nejmladšímu, žena však mu to vždycky vymluvila, poněvadž Žalmanovi nemohla zapomenouti, jak za té drahoty jejího Františka sytil, sám nemaje dosyta, a jak s hochem vždycky pěkně mluvil a jednal. Také měla s Žalmanem útrpnost pro to, co ho už na tom světě stihlo. Přesvědčení náboženské jí nevadilo, a to pro ten soucit s ním a také proto, že nezapomněla, z jakých knížek ještě její dědeček se modlival a zpíval, a že Žalman často u něho býval.

První, nač se nejmladší Věk sám pamatoval, bylo, že měl novou zelenou kamizolku a zelenou čepici, a tak vystrojen že šel s matkou přes pole, bezpochyby že do sousední vesnice k nějakému známému na posvícení. To už dobře nevěděl, a jen mu to z veškeré té cesty v paměti utkvělo, že slunce krásně svítilo a že bylo na podzim. Šli loukou, a tu pojednou se matka s ním zastavila u nějaké tmavé tůně vodní, nad níž staré olše rozkládaly husté své koruny. Pamatoval, jak se držel matčiny sukně a jak se k temné hladině vodní nacyloval, a jak matka zdrževši ho řekla:

„Vidíš, Františku, tadyhle bych se byla před čtyřmi lety utopila. Hledala jsem tu kořeni, sklouzla jsem a už jsem byla v tůni. Topila jsem se a už jsem myslila, že bude po mně, nebo nikde nebylo ani človíčka. Ale jak jsem k pánubohu volala, přiběhl nějaký člověk, byl cizí a šel kolem, a ten mne vytáhl. Za tři neděle potom jsi se ty narodil. A tak si to pamatuj, jak mne pánbůh zachránil; a teď se tu na poděkování jemu pomodlíme.“

I klekla před olšemi u tůně a František sepjal také své drobné ruce a říkal otčenáš i zdrávas, což už dobře uměl.

Druhé, nač se nejmladší Věk sám, a to dobře pamatoval, bylo, jak jednoho dne, záhy na jaře, všechno město bylo poplašeno, jak lidé ze stavení vybíhali na ulici, jak otec narychlo zavřel krám i dvěře domovní, jak z náměstí ozýval se pustý ryk a hluk a jak pak jejich, Novoměstskou ulicí, hnal se veliký zástup sedláků.

U Věků se dívali na ně z okna a František si dobře pamatoval, jak rozzuření ti sedláci v koziších, dlouhých i krátkých, ve vysokých beranicích s pentlíčkami, hrozivě křičeli a mávali obušky, mezi nimiž se také probleskovaly šavle i kosy a také sem tam puška se mihla. Také si František dobře pamatoval, jak se pojednou před jejich stavením zarazili, jak se matka i otec lekli, ale jak otec nahlas zahuboval, když poznal příčinu toho.

Vyšelť vedle soused, starý Žalman, tak jak byl doma, nic na hlavě, a ten sedláky zastavil a něco se jich dotazoval. Co, to rozumět nebylo, aniž to, co Žalman k pobouřeným sedlákům promlouval, jako by kázal.

„Nemá toho dost, co už mu dali!“ opakoval Věk kramář ve své světnici. „Chce ještě na šibenici nebo na kolo, jako tu ti všichni –“

Ale vtom hromový křik zarazil všechno jeho horlení, křik, jenž okny zatřásl a jímž vzbouření sedláci odpověděli starému Žalmanovi. Pak se dali zase do kroku a hnali se dále k Novému Městu jako bouřící mračno. Ještě za dobrou chvíli bylo slyšeti jejich křik i zpěv, jenž vyzníval divoce.

A to si nejmladší Věk také dobře pamatoval, jak večer toho dne vyběhli všichni od nich ze stavení, jako i sousedé, jak se všichni skupili u sochy sv. Jana Nepomuckého, jež stála na malém travnatém prostranství přes cestu zrovna proti Věkovým, a jak tu všichni pozorovali noční nebe, po němž se rozlila veliká, strašná záplava ohňová.

Všichni byli jedné mysli, že to sedláci zapálili, že jistě hoří nějaký panský dvůr, jenž jistě není poslední, a že bude boží dopuštění, povstanou-li všude sedláci a budou-li se také všude mstít na svých vrchnostech. Staří si také přítom vzpomněli, aby pánbůh nedopouštěl, aby tato rebelie nebyla taková jako ta, o níž od svých dědů slychali a která skoro zrovna před sto lety po Čechách zuřila.

Dlouho stáli u státue, záplavu pozorujice, a když se pak domů ubírali, řekl Věk své ženě:

„Pročpak teď Žalman ze stavení ani nekročil, aby se podíval, co sedláci dělají? Jistě je štvál a pobízel. Jsem rád, že jsem z toho, co k sedlákům mluvil, neslyšel ani slovíčka.“

U souseda bylo v oknech tma. Ale on nespál. Byl venku za stavením na zahrádce, svažující se zvolna k potoku, kolem jeho a kolem Věková stavení vzadu tekoucím. Stál pod starou hruškou a upíral zraky své na nebesa, na nichž míhala se a třásla děsivá zář, slábnouc a zase nanovo vyšlehujíc a po nebi se rozlévajíc.

Věková ho v tu chvíli viděla. Šla se na dvorek ještě podívat, je-li chlívěk dobře uzavřen, a tu zahlédla souseda nehnuté stojícího, záplavu pozorujícího. Do tváře mu neviděla. Chvilku jej pozorovala.

„Ten jistě pánů nelituje,“ pomyslna si. „A jak by také. Nalili mu dost hořkosti do srdce, a zármutku ještě více. Kam by se dělo!“

II O STARÉ KNIZE S OBRÁZKY

František Věkú, jemuž tou dobou bylo bezmalička šest let, častěji se zatoulal do sousedství; vlastně vplížil, vkradl. Mezi jejich dvorečkem a sousedovou zahrádkou u stavení byl plot, jenž neměl žádné branky. Klučina však našel dvě laťky dole uvolněné a tudy, nadzdvihnuv je, proklouzl jako lasička na zahrádku do sousedství. Starý Žalman o těch volných laťkách dobře věděl, ale nepřibil jich, dáváje tak mlčky chlapci své svolení.

Nejprve ovocná zahrada sousedova vábila chlapce, jehož rodiče podobné neměli. Zvláště na jaře, když trávník se na ní bujně zazelenal, když pokryl se žlutými pampeliškami, František tuze rád sem zaběhl, aby se tu jako zajíček proskočil. V létě pak a na podzim táhly ho zase ovocné stromy: stará třešně, hrušky dvě, ranní markétka a ovesnice a pak zase jabloně. Také na kraji u potoka se mu dobře líbilo, lépe nežli u nich doma. Trvalo však dlouho, nežli také souseda samého navštívil vůbec a ve světnici jeho zvláště.

Třebaže starý Žalman hochovi přál a si ho naklonil, hochovi přece nevyšlo zcela z mysli, co o něm slyšel od dětí a doma. Nejprve jen na zahrádku se odvážil, pak až k malému oknu, jež bylo skoro při samé zemi a hledělo do zahrádky mezi stromy a k potoku. A to ještě se tam František příkradl, když věděl, že starý Žalman odjel do lesa na roští.

Zpočátku jen plaše se podíval okénkem do světnice, pak už vida, že je za oknem prázdno, přitlačil čelo a nos a díval se upřeně, dychtivě. Uviděl světnici nevelkou; v pozadí, v temnu poznal tkalcovský stav, opodál stála tmavozelená kamna, v koutě nevelký stůl s vyřezávanými trnoži, nějaká židle s lenochem a na zašlých, zčernalých stěnách nic, nic, ani obrázku. Všecko bylo tak tmavé, zanedbané, a takové ticho, jen se ozývaly staré, zčernalé hodiny dřevěné, zašlé věkem, špinou a mušinou. Lítalot' krátké jejich kyvadlo velmi rychle, jako divoké.

Najednou Františka jako by strach pojal – dal se zničehonic na útěk, ku plotu, pod něj a domů, ač se ve světnici nic nehnulo. Ale hoch přišel zas a zase, když myslil, že je soused pryč. Než jak se ulekl, když jednou, přitlačiv čelo k oknu, zahlédl v šeré jizbici souseda u stolu sedícího. Viděl mu jen jeho bílou hlavu lysého temene, schýlenou k tlusté knize s jakýmisi obrázky, opřenu o dlaň mozolovité, žilovaté ruky. Starý Žalman byl do čtení zabrán tak, že hocha sousedova ani nepozoroval. Ten stál a upíral v dětské své zvědavosti oči na čtoucího starce, na knihu, až pak sebou trhl jako zajíc, když Žalman se hnul, aby naslinil prst a obrátil list. Nežli sě však stalo, byl už František za plotem.

Pak se dostal do tajemné jizby sousedovy mimo nadání. Bylo na jaře po tom sel-ském pozdvížení. František si zašel zase do sousedovy zahrádky v čas, kdy věděl, že ho tatík nevidí; a tu se mimo nadání otevřelo okénko, soused vystrčil bílou hlavu a začal

hovořit; pak si hocha pozval i do světnice. Bylo to dost vzácné, neboť on nezval nikoho, a Věková, když se jí synek svěčil, řekla, že to div divoucí, ale že ho, Františka, nepozve, jen co bude trochu větší.

Od té návštěvy stalo se, že František častěji si zašel do sousedství, a čím dále tím jistěji a směleji. Někdy zůstal na zahrádce nebo u potoka pod olšemi, nebo u okénka, jež za parného léta Žalman otvíral, někdy také obešel stavení, a tmavou síní pěkně do světnice. Hochovi se to líbilo. Žalman, měl-li pokdy nebo bylo-li mu po chuti, vypravoval, co hocha těšilo, nějakou povídačku divnou, pohádku, ledacos, aneb odpovídal na četné a divné otázky čiperného hošíka. Nad jednou se však zamračil a nic mu na ni neodpověděl. František totiž nezapomněl na onu tlustou knihu a její obrázky, jež byl zahledl. Pokaždé si na ni vzpomněl, když přišel k Žalmanovi, a po očku pátral, nezahledne-li ji někde. Ptáti se přímo, toho se nemohl nějak odvážiti, neboť vzpomněl si pokaždé na matku, co mu řekla. Ale jednou zvědavost přece zvítězila. Zeptal se na tu tlustou knihu, vlastně se podřekl pro její obrázky. A tu již bylo pozdě, že si vzpomněl, že mu matka, kteréž tenkrát pověděl, jak viděl Žalmana čtoucího, nařídila, aby mlčel, aby se o knize té ani nezmiňoval. Tenkrát nevěděl proč a nerozuměl matce, že tak činí z útrpnosti se starým sousedem, aby nebyl uveden do nových nesnází a trampot, kterých už dost užil pro knihy.

Jak se podřekl a na matku si vzpomněl, zarazil se, zarděl, ale již také Žalman upřel na něj zapadlé své oči, a nezbylo, nežli s pravdou ven. Hoch pověděl, že ho viděl u tlusté, staré knihy s obrázky.

„A cos více viděl!“ ptal se přísně Žalman.

„Nic, nic.“

„Jak jsem ji schoval?“

„Já nevím, já jsem od okna utekl.“

„Jak jsem ji dával do truhly, vid', nezapírej,“ zkoumal staroch. „Já nevím.“

„Ale doma's pověděl?“ vyslychal dále Žalman. „Mamince.“

Frantíkovi bylo nějak úzko. Žalman mlčel, hleděl zamyšlen, pak zase na něj oči upřel, chtěl něco říci, ale zamlčel se. Toho dne nejmladší Věků divně odcházel od starého Žalmana. Cítil, že je soused rozmrzen, že se stal z něho takový bubák, jaký byl k jiným. A také ani neřekl „přijď zas“, jako jindy vždycky říkával. Doma se však Frantík matce nepochlubil.

Druhého dne se ani na zahrádku neodvážil. Jen u plotu stál a civěl a čekal, zahledne-li ho Žalman a řekne-li co. A Žalman, jda s konví k potoku (neboť bydlii sám a sám a všecko si sám udělal, uvařil, vypral, poklidil), nejspíše ho nezahledl, protože na něj nezavolal jako jindy. Nebo nechtěl.

A více se pak František k sousedovi nedostal. Bůh milý ví, jak se stalo, ale stalo se, druhého dne viděli od Věků jíti k sousedu Žalmanovi pány, komisi; byl v ní pan páter,

kaplan a nějaký cizí kněz, povídali, že z Prahy, a dva konšelé s drábem, a ti zrovna k Žalmanovi nic netušícímu do světnice.

Kramářovi Věkovi nebylo to nic divného; před lety takové komise byly tu v sousedství každou chvíli.

„Jdou si pro knihy,“ prohodil Věk, „dostali bezpochyby vítr, že má zas nějaké z Perlína.“

Františka zrovna bodlo, když uslyšel o knihách. Vzpomněl hned na tu tlustou, starou s obrázky. Svědomí se v něm hnulo. Když matka vyšla ven, plížil se za ní a vyznal se jí, co vyvedl u Žalmana.

„Nešťastný hochu!“ zvolala matka. „Najdou-li co, bude to na tobě, na nás. Žalman bude myslit, že skrze tebe, že my snad – Žes nemlčel!“

Jak se pak pokřížovala, ale jen stranou, aby muž neslyšel, když se navečer k nim doneslo, že komise u Žalmana nenašla žádných českých knih z Berlína propašovaných, ale starou bibli.

„To byla ta –,“ řekla matka Františkovi a dodala: „Jaký on je, on sotva uvěří.“

„Bible! Bibli mu vzali, starou bibli!“ znělo hochovi a od kamarádů uslyšel, jak vypadala, neboť ji viděli u drába, jenž ji odnášel.

Také mu znělo, jak matka uslyševši o tom řekla: „Ten bude mít zármutek.“ Tížilo jej to, i to, že se bude starý Žalman třeba na něj zlobiti, že ho už více k sobě nepustí. Ještě toho večera dostal se k sousedovu stavení, až k jeho dveřím, dále však nikoliv. Matka totiž, jak se setmělo, vyklouzla ze stavení a zadem, aby ji nikdo na ulici nepotkal nebo nespátřil, protáhla se plotem, jak jí ukázal František, kterému tajně pokynula, aby šel s ní. Nikdo z domu o jejich výpravě nevěděl.

Přešli zahrádku pod stromy, kolem Žalmanova stavení, až se zastavili na jeho druhé straně u dveří. Branka i hořejší půle byly zavřeny. Věková přistoupila tiše, nepozorovaně k oknu a opatrně jím nahlédla. Frantíkovi bylo úzko, a zvláště když se také podíval. V černém skřipci železném do zdi zaraženém dohořívala louč. V jejím světle spatřili starého Žalmana stranou u stolu sedícího. Ruce mu ležely na tabuli volně sepjaty. Ale jistě se nemodlil. Tvář jeho vypadala tuze přísně, zamračeně, rty byly pevně sevřeny a oči hleděly pochmurně před se, do prázdna. Bylo tam ticho, jen kvapný tikot zčernalých hodin se ozýval.

Škubl sebou, jak Věková zlehka zaťukala na okno; škubl sebou a rychle vstav vytrhl oharek ze svícnu a šlápnuv na něj zhasil. Ve světnici nastala tma. Věková klepala nanovo.

„Kdo je to?“ ozval se Žalmanův hlas.

„Já, sousedka Věková.“

Žalman se hned neozval. Byl zajisté překvapen, až pak se otázal:

„Co chcete?“

„Ráda bych s vámi mluvila.“

„O bibli?“ ozvalo se uvnitř trpce s výčitkou.

„Ano, právě proto jsem přišla.“

„Jen si jděte na faru, se mnou už nemusíte o tom mluvit; a cestou se zastavte na hřbitově, u hrobu nebožtíka děda vašeho, a řekněte mu, že ta bible, co z ní tak rád čítal, když si ji od nás vypůjčil, bude spálena jako všechny knížky jeho i mé; a povězte mu, kdo teď vyzradil tu bibli; jen mu povězte, a dědek váš se v hrobě obrátí.“

„Sousedo!“ zvolala Věková. „Proboha, otevřte a poslyšte.“

„Nepotřebuju nic slyšet. Vím dost. Vzali mně to poslední, mou jedinou útěchu. A proč,“ ozval se hlas nějak prudčeji, jakoby zlostně, „proč jste sem přišla? Proč se omýváte, když vás nikdo neviní a nešpiní? Jen si jděte.“

Všecko bylo marno. Nadarmo Věková ještě znovu žádala, aby ji vyslechl, nadarmo znovu ťukala, nadarmo se dovolávala chlapce, kterého s sebou přivedla. Ustala pak, když starý Žalman se už neozval, když poznala, jak bouchl dveřmi, že vyšel ze světnice, bezpochyby na půdu, aby ji nemusil slyšet.

Vrátila se domů s nepořízenou nakázavší synkovi, aby se ani slovem nezmiňoval, kde byli a jak pořídili. Té noci nemohla kramářka dlouho usnouti. Hnětlo ji, v jakém ji má soused podezření. Sic se mu nedivila, neboť zajisté nikdo nevěděl o jeho bibli, které si uhájil, když všechny jiné knihy mu vzali, leda malý Frantík. A od toho zvěděl, že doma o té knize povídal jí, matce své. Té nešťastné náhody! Komise přišla vzápětí, v nešťastnou chvíli. Jindy by si té komise sousedka tak tuze nepovšimla, neboť Žalman byl ustavičně v podezření a pozorován, třebaže se ke katolické víře přihlásil. Věděli o něm, že má divná spojení s těmi, kteří pro víru za hranice, do Slezska nebo do Berlína utekli, a že tajní kazatelé a knih roznašeči mívali v něm podporu, ba i přechovatele. Proto se mu dostalo přezdívky „perlinčan“.

Ale že dnes upadla u souseda v takové podezření, jako by ho byla zradila, to ji hnětlo, i to, jak jí děda vyčetl a řekl, že se dnes v hrobě obrátí. Byltě její děd také tajným nekatolíkem, a ještě její matka, jakkoliv si vzala přísného katolíka, ráda si zazpívala, jak jen mohla, zbožné písně starobratrské, které také ona po ní zdělila a ráda zpívala. Tak se stalo, že Věková, jako její matka, nikdy tak nesoudila o tajných nekatolicích jako většina ve městě, a že zvláště měla soucit se starým Žalmanem, jenž k jejímu dědu chodíval a jenž poté – to už děd Věkové byl na pravdě boží – tolik zkusil, když ho vzali na kancelář, tam ho pro víru vyslýchali, i jeho dospělého syna Václava, když ho u apelačního soudu odsoudili k jednoroční těžké práci obecní a syna z treštu na vojnu odvedli.

Tenkráté byl už Žalman vdovcem a od těch časů zůstal sám a sám. Nebo syn se z vojny nevrátil a už několik let nebylo po něm potuchy. Jistěže zhytnul za té sedmi-leté vojny.

Od těch časů, kdy tolik neštěstí přišlo do sousedství, Žalman na lidi zanevřel; zvláště po tom krutém potrestání, že nechtěl hned odřici se své tajné víry, chodily přes tu chvíli k němu komise, že mu pobraly všechny jeho knížky, a ty s jinými jinde, hlavně po vsích pobranými, spálili veřejně na ohni před sv. Janem Křtitelem, když pálili čarodějnice a zlé moci.

Věková vřdycky měla s ním účastenství a upřímně ho litovala i pro to neštěstí, i pro to, že býval známým jejího děda, i že sama pocházela z rodiny, měvší takové přesvědčení náboženské jako Žalman. Ovšemže nemohla toto své účastenství dávat mu najevo, jednak kvůli lidem, jednak kvůli muži svému, jenž měl jednání sousedovo za nerozumný vzdor a zbytečnou tvrdošijnost.

A nyní ten staroch opuštěný, jemuž vzali to poslední, neboť Věková přece ještě cítila a trochu rozuměla, čím mu byla bible, myslí si, že ona ho zradila!

Snažila se pak ještě dvakrát, aby s ním promluvila, ale staroch, jenž roztrpčen pronásledováním kolikaletým nikomu již nevěřil, nechtěl ani jí, ani jejímu chlapci věřiti. A neuvěřil. Kdykoliv se mu přibližovala, vzdálil se ihned nebo ukryl.

Františka to také všecko mrzelo, nejvíce ovšem proto, že bylo po toulkách ke starému sousedovi, jež se mu staly velmi milými. Zvláště se mu do mysli zarylo, jak starochovi tu hrubou starou knihu odnášeli a jak večer byl u něho s matkou. Dlouho mu zněl přísný Žalmanův hlas ze tmy matce jeho odpovídající; mnoho se jí vyptával na starou knihu, pro kterou se dály takové věci, i uvažoval dětským svým rozumem, cože je ta bible, pro kterou páni trestají a pro kterou starý Žalman tak vyváděl a se zlobil.

III DO DESÁTÉHO ROKU

Zanedlouho poté přestal mítí František sousedovo stavení na očích, neboť se přestěhovali. Věk kramář, zdědiv toho času něco a prodav výhodně neveliký svůj domek, stojící před bývalou branou, koupil neméně výhodně dům v městě samém na náměstí.

Nežli se tam odstěhovali, pokusila se Věková nanovo promluvit se starým Žalmanem, aby mu dala jako mnoholetému sousedovi spánembohem. Nezastala ho však nikdy doma, a právě toho dne, kdy se stěhovali, odešel někam přes pole. Věkové to bylo líto.

Nově koupený dům nebyl sice prostorný, ale přece větší nežli dosavadní Věkovo stavení. Měl podsíňku jako všechny domy na náměstí. Sloupy, divnými zářezy ozdobené, byly dřevěné, jako všecko stavení až na krám, lomenice velmi řemeslně řezbou i malováním okrášlena. Nad lomenicí na temeni trčela dřevěná makovice, jejíž zakončení hrubě kalichu se podobalo, a staří o ní říkávali, tu ta makovice že je prastará,

poslední toho způsobu, že za starodávna měla všechna tato stavení kalich nad lomenicí, to jako tenkrát, když se ještě z kalicha přijímalo.

Nejmladšímu Věkovi se nejvíce líbilo spodní prkno přístřešku neboli kabřince, vyčnívajícího pod makovicí a kryjícího temeno lomenice. Na tom prkně totiž bíle natřeném byl namalován pěkný věnec červených růží a v tom věnci černala se švabachová písmena s rudou začáteční. Stálo tam:

*Dejž, Bože, at' jsme tak živi, jak se
tobě samému líbí, abychom vezdejší práci
a starosti přežili sobě k věčné radosti.
L. P. 1690.*

Co se chlapcovi ještě líbilo, byl klenutý krám, značně vyšší než jejich dosavadní. Už dveře měl onačejší, růžencem dřevěných limounů a pomerančů vyzdobené. U dveří stál sud sirobu a veliký železný hmoždíř. Nad pudlem pak vznášely se dvě mořské panny, půl ryby barvy zelené, půl panny inkarnace náramně živé, oči černých, vyvalených, a tmavých lesklých vlasů. Tak jak se ve výši v šerém krámu vznášely, nesouce lesklé, žluté váhy, klubička provázků a šňůrek aj., zajímaly živě chlapcovu mysl. Také regály, plné zelených škatul (zásuvek tehdy nebylo) zeleně natřených s latickými nápisy, byly onačejší nežli ve starém krámci.

To všecko bylo jinačí, i byt za krámem, ale ostatně se u Věků máloco změnilo. Věk zůstal, jak byl, vážným, příčinlivým kupcem, jenž od rána do noci se lopotil, počítal a sháněl, jenže nyní ještě více, aby nedoplatek na domě co nejdříve zapravil. Ten dluh ho tížil jako smrtelný hřích. V rodině byl zrovna tak přísný jako dřívě, honil děti do práce a do učení, ráno a večer do modlení dbaje, aby ve všem a vždy zachovávaly pořádek.

Jejich záštitou, orodovnicí a útěchou byla matka, mírná, veselejší, ráda si zpívající. Zpívala mnoho, většinou samé pobožné. O samotě, aby muž neslyšel, zanotovala si často některou z těch, které matka a dědeček zpívali a pro kterou by se nyní muž jistě s ní pomrzl. František, její nejmladší a nejmilejší, jenž se skoro od ní nehnul, všecky ty písně znal a mnohé z nich i uměl zpaměti doslova. Nápěvy pak všech. Mělť na to neobyčejnou paměť i dobrý, jemný sluch a čistý, zvučný hlas, takže kmotříček, kantor Havránek, říkával, že z toho hochy by mohlo něco býti.

Také se sám počal o to přičiňovati, neboť brzo poté, když se Věkovi do náměstí přistěhovali, přivedla Věková, muž neměl kdy, Františka do školy. Nastávající žáček nesl si bukovou tabulku s červeným kohoutkem a znamenitě obstál, když se maminka pochlubila, že už ho napřed sama naučila písmenkám.

Tak se s ním udála veliká změna. Přestala volnost, přestalo držeti se jen maminky. První starosti přišly. Frantík vstoupil do školy právě toho času, když se s ní plály veliké